६३३०

Shri Raghunatha Temple MSS. Library,
JAMMU

No. ६६ ग-१

Title पंचपादिकाविवरणम् (२प्रवर्णकान्)

Author प्रकाशात्मभगवान्

Extent २५ पत्र Age सं. १-६६३

Subject वेदान्त

नं-४१

कृतइत्याहिर्कर्तृहितिदेवायायापिति मन्त्रवर्ण्यात्यततयावाग्निरात्मति
विधेयाक्रियाफलमितिनेत्याहतेबद्द[illegible]कारणमनर्थकमिति
निम्यचेतन्येनप्रतीतितोवाभ्रत्वान्न[illegible]नकमनित्यर्थोपरेउता:
रित्यातः प्राक्तनोग्रंथ्यः स्पष्टार्थः वि[illegible]दिनिवृत्तिः संस्का
रेणचसंस्कृतस्यान्यत्रावि[illegible]भक्तयार्थत्वाद
भक्त्यार्थसंस्कारस्य[illegible]दर्थ–मारभ्य
तइति ---- इष्यम[illegible]भुवनेवमारभंत
इत्यादेयमर्थः प्राप्ति[illegible]नोपिचवर्नविधीत्यन्य
यः प्रथमतन्त्रेनिरू[illegible]पुरस्यब्रह्मणोनिरूप
णापश्चाच्छमारब्ध ब्र तद्धनसर्वतिब्रह्मणोप्रमाणाभो
वादित्यत्रोच्यतइत्यतः प्राक्तनोग्रंथः स्पष्टार्थः धिकारनियो ग्र
गविषतयेत्ययमर्थोज्ञानस्यफलसंबंधोवगम्यतेतत्फलका
मिनानदनुष्ठेयंनियोगाद्वाउष्ठानमिति फलकामिनियो

वि॰
४

गाविषयत्तयावगमादित्तिभावोवोच्यतइत्यादिनारंभद्वयं
पूर्ववादिनिरावष्टोयद्लोकेकृत्यप्रत्ययोनानियोगंगम
यन्तीतिशंक्यतेतन्नास्तीत्याह मन्त्रयमेवेत्यस्यवेदेतत्राह
प्रसिद्धंचेनादित्यम [illegible] ययनाविधिमंगोकुर्व
न्नागत एवायंविचा [illegible] चकार्विधस्यैत्यादि
तत्कार्यः करणाबि [illegible] कारकत्वेस्वतोपरोह
नयानित्यसिद्धस्याव [illegible] भासमानिशाया
योगात्कस्यकर्मत्वान्नि [illegible] धानुष्ठाकमित्तु
क्तमित्याहतदपिनै [illegible] त्मानेर्वै [illegible] लाभावादकर्म
त्वेविकर्त्तैसमवायिभोक्तृफला [illegible] द्वकर्मणासद्धात्संसा
नानियमविधेःस्यादस्याहिसराय [illegible] त्यादिनिपदेशाक्तिय
नियमविधिरभ्युदयफलस्तद्वदित्याहसिद्धस्यैवेतिनद्वदा
स्वातत्र्येपिज्ञानात्संज्ञान्,नाधिवारायवृविचारायशास्त्रारंभर

न्निष्यर्थोपरंमननमिति अयमवप्रतिपत्तिविधिवादीस्त्वपदानु
पपादयतिप्रत्सेकार्थपरादपिवेदान्तमैरापोपिप्रतिपत्तेर्युक्तः
प्रतिपत्तिविधिः रित्याहननुतावत [illegible] यतिनतवितथमिद
मर्थान्तरपरात्त्वद्वैदर्थोपर प्रतिप [illegible] नत्राह नास्मिन्न
नीतिविधिप्रमाणा [illegible] पिपदार्थात्तद
पोद्दिनाः प्रमीयंतइन [illegible] स्यस्यचदूपस्त्व
त्संसर्गसिर्वविषय [illegible] पेसतीति) विहे
दान्नियमविधि [illegible] नत्तोपीति नर्हनात्म
प्रतिभासादितनये [illegible] धिरहस्यार्थस्याद्विता
हेवंतहित्यत्तोगन्ता [illegible] शंकेतिभावः सत्यपिता
९ नविधानेप्रयोजनाभावान्नशास्त्रारंभइत्याहयत्पुनरात्मदा
पु०४ नादिसिनवाम प्यीनिवृत्तोस्त्वयमहेतुरपिता [illegible] न्नातोविधाना
दनर्थनिवर्तयातिविशेषाभावादित्यर्थः नहलौकिकात्मत

वि॰२ त्वज्ञानविषयाद्विशेषनिवृत्तिफलंविधीयतइत्याशंक्याह

५ थवुनरहंप्रत्ययावसेयादिति नात्यंतमसिद्धमुद्दिश्यविधा

नानुपपत्तेरित्याह तत्रदर्श[illegible]तियथ्यासामान्यप्रसि

द्धंयागमुद्दिश्यप्रव[illegible] - - - - गव्यक्तिसदृशं

व्यक्त्यंतरंदृष्ट्वाम[illegible]लौकिकात्मज्ञानंसा

मान्यतप्रसिद्धमुद्दि[illegible]ज्ञानव्यक्तिसदृशंव्य

क्त्यंतरंवुद्ध्यावाकलय्यत[illegible]मित्यर्थतनु

ज्ञानसामान्यस्यलोक[illegible]नविधानेनहि।

क्तित्वेनालौकिकात्मज्ञानकात्व[illegible]नीयतइतिमिति

नेत्याह तत्रयदिनात्मज्ञानमिति [illegible] हैंगात्मज्ञानसदृशा

नसामान्यव्यक्तित्वेनाप्रसिद्धत्वादाह शंदालंकर्त्तव्यत

यावुद्ध्यावारोपयितुंतथाकामित्यर्थः प्रत्नाहंगात्मज्ञानं।

सिद्धंकिंस्वात्मानिरुक्यांतरेवेदस्यसत्ताधिकारीणतदप्रा।

त्तिपत्तेर्नतावच्छब्दान्तरं कर्त्तव्यं तयाद्वैक्यावगापयितुं शाक्य

मथ्यस्वात्मनितत्राह किंविधिनेति यदपिमन्तव्यं तत्रमित्या

दिसत्कार्यः नच विचाराय ब्रह्मविचारोऽयं शास्त्रारंभसन्त्यपौ

परं मन्तव्यमिति स एव [illegible] त्युपपादकमुपपाद

यति सत्यं कार्यपरादपि [illegible] लोनिपत्तेर्मुक्तः प्रति

पत्तिविधिरित्याह नन [illegible] ज्ञानं कठविकल्पमिदमा

र्थ्यं तत्परपराद्धत्वादप्यां [illegible] त्राह नास्मिन्ब्र

नीतिविधिप्रमाणान्तरा [illegible] न्येपि पदार्थालक्ष्ये

हिताः प्रमीयंते तस्य [illegible] विषयस्य चद्दृष्टत्वसंस

र्गि सर्वविषयशक्तिर्दृष्टजनस्यापि [illegible] ऽर्थात्स्वरूपस्तनीति ननु दृष्ट

व्यइत्यादिना नापरोक्षज्ञानविधेयं स्वस्वसंवेदनतयात्वा

गादिवत्प्रकृत्यार्थस्याविधेयत्वेपि शाब्दज्ञानं तत्राविधेरश्रवणं त्वाञ्च

दितिचोदयति कथ्यमित्यादि शाब्दज्ञानो विधानमित्याह द्वाभ्यां

न्न

वि॰२ नश्यति न त्विदं वाक्यमानमनोनात्मरूपताविधानपरमतो
६ युक्तयार्थत्वान्न विधेयमिति नेत्याह सत्यावत्सर्वरूपत्वेनिप्रति
पन्नमुद्दिश्याप्रतिपन्नात्मरूपत्व [illegible] विधानादित्यर्थो स्वरूपतां
तस्माद्यदि सर्वरूपत्व [illegible] विधीयते इत्यत आ
हान्तः सर्वस्येति नेति [illegible] लोकत्रयात्मनात्मोप
सर्वनात्मैव विधेय [illegible] विलापनेनेति न त्वात्म
नो द्वितीयत्वप्रतिपाद [illegible] तानेवस्तुनि वा
विधिरवगम्यत इत्याह [illegible] न इति श्रुत्याप्रति
सुभागइत्यादौ विवक्षितरूपता [illegible] कल्पनां न हीति किं
प्रतीतिविधेयार्थइत्यादेरपमर्थकाले [illegible] यो न वस्तुस्तुनुष्ठानं न
योगयेकर्मणि प्रवृत्तसामर्थ्यात्मप्रतिपन्नेन तदन्यथानुपपत्त्या
वक्तव्यस्वरूपप्रतीयाणि वगताविधायकपदार्थपरामाद्विधिर्वि
धायकपदं कल्प्यते किंचैवं विधार्थे प्रतिपन्नेनानुष्ठेय वस्तु

मात्रे च प्रतिपत्तेर्विधिप दं कल्पत इति प्रतीतौ चेत्प्रमितये प्र

त्युपादायवाए कल्पते ---- नानुवादेन प्रयोजनप्रमितये

चेन्नदा हप्र ------ तीति कल्पना [illegible] यथ्यमिति प्रतिपाद

कतयालिङ्ग विप्रद कल्पनावे [illegible] पर्यः प्रत्येकं प्र

वस्तुप्रतिपत्तौ विधिक [illegible] लो [illegible] ननत्र पदाद्व

स्तु यप्रतिपत्तिरित्याह [illegible] ह्यानेकं वादसंसर्ग्यव

यि विधि कल्पना [illegible] तिर्विकल्प [illegible]

योः सर्वत्राविशेषा [illegible] धिकल्पनमिति मन्वा

प्रो॰ नचोदयतिनन्वस्म [illegible] नकार्त [illegible] वस्तु प्रदेवनासंबंधः का

लानवस्थः प्रमीयमाणाः स्थिति [illegible] तो भूतयागगमयतिया

गस्यस्याविनाभूतं नियोगमिति श्रुतसामर्थ्यादेव विधय

र्थः प्रतिपन्नस्तत्र व्यवहार मात्रायस्वादे शेन पिस्तुव्यात्या

गः कर्तव्य इत्युपसंहृपनेन न प्येल श्रुतसामर्थ्याद्विधय

वि०२ र्थः प्रतिपन्न इत्याह सत्यं मुक्तं तत्रेति तन्निवृत्तापिस्फुरतस्या
७ त्मनः सामर्थ्यान्नियोगः प्रतिपन्न इत्याह तन्निवृत्तप्पात्म
पदमिति तयागनियोगयो [illegible] यो रप्रतिपत्तारमंतत्रेरागा
नुपपत्तिवत्प्रतिप [illegible] रेरागानुपपत्तस्वभावा
दित्याह नैतत्तस्मा [illegible] नुपकांक्षिते संसर्गः
प्रतिपन्नः समाना [illegible] नयोगसंसर्ग एव वा
युर्वितैपिस्फुरत्यादाव [illegible] रसर्गाभ्युपगमा
तत्र सर्वस्यात्मस्वभाव [illegible] धिरूपस्याप पा
प्या यत्तीतिनत्वाहौपिभ [illegible] र्थाविषयत्वा
न्नियोगस्य तासौभून्न संसर्गविव [illegible] शनिभावः एवं तर्हि
भावार्थौपि विधिविषयः संसर्गमात्रेरागाविनाभूत इति
सोपि कल्पनामित्याह धातनैवसहकल्पनत्वशत्ति सर्वथा
त्वर्थदोषाविवत्तयापृच्छतीकोसावित्ति प्रथमं सर्वधात्वर्थ

सामान्यानिलंघनेकारणाभावात्कृति घाकरूपस्थापय
१ निपदित्नावत्कर्तव्यमितित्तत्कूपवराभाह तत्त्वानात्म
स्वभावतेति प्रपंचविलयनेनेवात्मदर्शनमितिभावः
कूपवराणांतरमाह इति [illegible] रणमादयत्नुतानेति
कर्तव्यंतप्रपंचविलय [illegible] कपर्वः घान्वतर
गहाप्येति कूपयत्येव [illegible] योऽद्रादिष्कूपादि
भावेनज्ञायमानेकूपे [illegible] ज्ञानवतनीविधेयवु
कूरमामाणिकत्वाभाव [illegible] यव्यापिघांत्वैयवि
धौकूपवराणांतरमाहाश [illegible] विनिनतुयोविदत्वा
दिकुमानसीक्रियाज्ञानतोर्णविद्यमानमनात्मतांनिवर्त
यतीनितत्राहनहिवस्तुवत्त्वेनरात्मनोति तर्हिवृरूप
२ स्वरूपविलयनेनस्थाण्वेनिष्क्रयप्रमाणावदनात्मप्रावि
प्र.१० लयनेनात्मनोनिष्ठा — यकंप्रमाणाज्ञानमन्यत्तःप्रात्मनः

वि०२ घाविधिमात्रमभ्युपगम्यत इत्याहैवंतर्हिज्ञातत्व इत्यादिना

८ तर्हिविधिवाक्यार्थप्रमितिव्यतिरेकेणान्यत्रसंवेदनस्या

न्यतःप्रामाण्यस्यानुवादोवक्तव्य [illegible] चप्रमाणान्तरमस्तीत्याह

कुतःप्रामेरितिन [illegible] व्यतिरिक्तोभ्योवेदान्ता

त्मि घार्थं स्तत्यालो [illegible] र्हिविधिनिमित्तप्राप्ति

पत्तिमतः फलमि [illegible] घ्रसंवेदनेसिद्धेनवि

धिनाकृ त्यमित्याहैवं [illegible] ससिनतुलिब्ध

त्वापिसं पुनस्ताहं [illegible] इत्याहपुनःक

र्तव्यतेति नैवं पयथ नामम [illegible] मासिद्धेरितितत्राह

यथामंत्रोक्षिप्रयमिथ्यामन्त्रार्थविधि [illegible] यावद्विधिनैवोपात्तात्रहो

वं तपदपदार्थसंबंधस्यस्वार्थेप्रत्ययप [illegible] पाद्यव्यवस्थितःस्वा

र्थस्यानुष्ठेयत्वाद्ब्राह्मणवाक्येष्वप्रमितस्यात्रबोधितत्वेति

प्रयोजनशून्यत्वाव्यवतिष्ठते तत्रैंद्राग्नगार्हपत्यंबर्हिर्देवसदं॥

ध्या

नंदामिस्मामगतभ्यानरशानाम्नतस्येत्यस्याभिधानीमाद

नस्त्यादिस्मतिलिंगवाक्यादिभिर्व्रीहादिवत्कर्मांगभाव।

नविनियुक्तः प्रधानापूर्वनिर्वृत्ति [illegible] रस्याप्रयोजनत्वंतोमंत्रा

नो॰ इत्युच्यंते नन्नसंप [illegible] रसिद्धेरुपकुर्वंती

निवीदायामध्यये [illegible] कुपत्वाहृष्टोपकार

सत्यहष्टकल्पनानुप [illegible] यागेन्नेप्रतिपन्नपद

स्यदृष्टव्यवनादः प्रति [illegible] रस्यादृष्टस्योपकु

र्वंतीतिकल्पनेनन्नभाव [illegible] नुष्ठानेपूर्वासिद्धिर्न्न

वा ब्राह्मणाक्योरितिगम्यो [illegible] ननामम [illegible] धिरंगेरहृष्टोपकारको

रयन्मंत्रैरर्थज्ञानंकारपन्नीर्विधि [illegible] प्यप्रयोगवचनोमं

त्रैःप्रयमोपपन्नज्ञानात्तिरिक्तमपूर्वोपकारित्वानांतरमनु

पपन्नोवब्रह्मसंवेदनमपरमनुष्ठीयतेमोक्षफलायेति ना।

नुपुक्तंतन्नस्वार्थप्रत्ययमुत्पाद्यनिहृत्तानांमंत्राणांक्रत्वा

वि॰ २ दिविनियोगसामर्थ्यात्प्रयोगवचनेनस्नानस्यकर्त्तव्यत्वं
९ नचान्यस्नानेप्रयोगवचनोस्तीत्याहप्रयोगवचनस्तत्रवि
धायकस्तीहापिनर्ह्रिसंप[illegible]चथ्याज्ञपूर्ववादीहलापिप्र
योगवचनोविधाय[illegible]सेदांतवाक्यैरात्मस्नानं
कुर्यादितिवेदांतशाब्द[illegible]त्पत्तिविधिस्तावद
ध्याहृतःसोमेनघ[illegible]धिंकथंस्नानकर्त्तव्य
मितीतिकर्त्तव्यतामे[illegible]रोपाठितशमा
दिविधीत्फलवदानादृ[illegible]नीतिकर्त्तव्य
तात्विनाविनियोगपिभावनामि[illegible]श्यते पुनस्मसां
गेकर्मणिरिणतियाज्यमाधकारंरां[illegible]मदवकर्त्तव्यमितिप्राप्ति
पत्तारमाकांत्तत्तुर्थवादगतंमोत्तरांस्त्रिसत्वन्यायेनोपसंहृ
त्यमोतत्तकामोवेदांतवाकमकरणेःशमादीनिकर्त्तव्यताकृत
हीनैरात्मस्नानंकुर्यादितिसएवविनियोगविधिरधिकारवि

धिः सम्पद्यते पुनः स एव सांगं तत्त्वज्ञानमधिकारिणमनु

त्पादयन्न योगविधिः संपद्यत इति पुनरपि सिद्धान्ती मंत्रमेवा

वेदान्तानां विलक्षणायमाम्नायं मंत्रे [illegible] विधिप्रत्ययपरत्वमित्य

पूर्वोपकारिप्रत्ययम [illegible] सदार्थेनार्थतस्यान्वइ

त्यर्थः तत्त्ववेदान्तानां [illegible] प्याप्युभय [illegible] त्यां प्रयोजनवदर्था

नार्थावगतेस्तत्वावादिति [illegible] धिं क [illegible] परत्वेन विधि

परत्वमनार्थ्यार्थप [illegible] त्या तान्यार्थ

मपिकृतमिति नाद [illegible] नां क्रमेण वा युग.

पद्यानेकानि कार्या [illegible] कना मेम [illegible] दस्यकृततात्पर्यात्स

कृत्स्नकार्यहेतोः क [illegible] रणामितिन त्राह यदार्था

नानां क्रमेण वा युगपद्वानेकानि कार्याणि संभवंति

शब्दस्य कृततात्पर्यात्स कृत्स्नकार्यहेतोः कथमुभयपरत्व

मिति तन्त्राह पदार्थानामिति सिद्धान्ती ब्रह्मणयाभियाति

वि॰ २ कंप्रथमप्रत्ययोपगमेनैवकृतत्वात् र्थसिद्धेर्नमंत्रेषु लिंगविधिशे
१९ षतयाछिलिंगयप्रत्ययोत्पत्तिविनियोगाधिकारप्रयोगविधि
कल्पनमपेक्षतइतिसर्वानुविधं [illegible] मेवेलक्षणएवमाहतदेतदनि
रूपितासिवेति विधिलि [illegible] विधिप्रमितिशेषस्य
योषिदग्न्यादिवाक्य [illegible] त्वाप्रमेयपरत्वाद
र्शनादिनिवाक्यशे [illegible] प्रमाणागम्यत्वात्प्रमेय
स्यतत्परत्वाभावइह [illegible] किकत्वादुभय
परत्वंस्यादितिनेत्याह [illegible] नित्वानंप्रतिपद
राः प्रमेयतयाप्रोक्षणं [illegible] निर्वत्तान [illegible] विधानतयागुणा
भावः प्रमेयत्वादुपाये [illegible] विधायक [illegible] घतावाधप्रमाणेऽप्रवृत्ताप्रमेयत्वा
द्विधेपताविधानायाऽवाघताचेत्तिप्रहराणात्स्वत्वानस्वव
विधिविषयतयातत्प्रमितिशेषत्वेत्प्राधान्योपादेयत्व
प्रमेयत्वानितलिंकतद्गुणरात्वोद्देश्यत्वाऽवाघत्वानि कैकस्यां

शब्दजन्यप्रमितौप्रसङ्गपत्तेतदिदंवैरूप्यं ननुप्रयमन्त्रा

नमर्थ्यपरंछिनीयज्ञानंविधिविषयतयानन्यपरमित्य

विरोधः किन्नस्यान्नलक्षणशब्दस्योभ [illegible] त्वाभावेतज्जन्य

ज्ञानस्यासकृज्जनकत्वाच्चभय [illegible] नुपपत्तेर्ननु।

वैरूप्यप्रसंगोनदोषः [illegible] णाकर्मविधा

नानुपपत्तेरितिचोद्य [illegible] णाकर्मणामि

ति क्रत्वंगभूतका [illegible] निकर्माणिगुणाक

र्माणिनतत्क्रियाज [illegible] शेषमेवकर्मकारं

भि= कारकविभक्त्या [illegible] विहितत्वंवैरूप्यमत्रय

त्रे व्रीहीणांभावसमारा [illegible] सिद्धत्वात्कारणत्वाच्च

द्रव्याद्यन्यगुणत्वोद्देशत्वानिसिद्धानिविधेयमोद्दनाजा।

त्यातिशयवत्तयासाध्यत्वादुपादेयत्वप्राधान्याविधेयत्वा

निविभक्तिसामर्थ्यात्प्रतीयंतइन्येकस्यांप्रमितौगुणाक

वि॰२ मस्त्वैरूप्यमिति नत्वनन्तक्रियाजन्यातिशयो वैभक्ति
११ कः किन्त्वनर्थक्रियाविध्यानुपपत्तिगम्यः अतः शा
ता॰ ब्दस्यनैरपेक्ष्याचोदिविषयत्वानुप[illegible] यन्त्यैवप्रतीयते प्राधान्ये
प्रमेत्वायत्त्वोपादेय[illegible] तिप्रमित्यंतन्तरवभास
न्तरज्ञानभेदान्नुवे[illegible] रिहसति नानिराकृ
तंस्यादिति इहापि[illegible] धेयज्ञानयोर्भेदाद्वि
रुद्धत्रिकस्यवास्तु या[illegible] पुनः प्रमाणां
नरादिति नाविहापि[illegible] क स्त्वत्र साम
ग्रीभेदेनैवैकसामग्री[illegible] त्यज्ञान[illegible] स्यापायप्रमेयमे
दंसंभवति अस्तुतर्हि विधायक[illegible] पनिरिक्त पदस
मुदायस्य पृथगेव प्रसक्तिरूपप्रमितिपारुपुनस्तदनुवा
दतानजनयित्वा तस्य विधिविषयत्वसमर्पणेन पुन
विधायकपदेनपदैकवाक्यतानिने स्याह तस एवसम्पन्न

यत्रेति नन्वेतावद्धिविधिपदेनयानिपदैकवाक्यभूतानि
तद्व्यतिरिक्तपदानां स्वस्वार्थान्वयेन ब्रह्मप्रतीतिर्यत्नेनोव
नेत्याशंक्याते ऽप्यर्थवादपदानामविवक्षितत्वं न हि तद्ब्रह्म
वाक वाक्यस्यविधिशेषतानार्थवाक्येनाहत्ततदसत्यकं
मर्थवादपदानीति [illegible] कापि [illegible] रिर्लत्वादर्थवाद
जन्यज्ञानवद्विधिशे [illegible] षेय तरपराम्रष्टेति
प्रयोजनपर्यन्तत्वाप [illegible] न्वानिमित्तेमा
वः यद्यपिशाब्दज्ञान [illegible] त्तित्पापिमिथ्या
ज्ञानजन्यसंस्कारावि [illegible] न्यज्ञान [illegible] ज्ञानानुभवादेस्यवश्या
दृष्टानादत्त्यय [illegible] हिंविधायक [illegible] रूपिणानां विधीयमान
त्याशंक्तेत्यत्र ततः श्रोहिनिदिति [illegible] हिंविधीयमानज्ञाना
स्यक्लीत्यादिवत्कारणाकारकं वक्तव्यं तन्न संभवतीत्याह किं
नन्वज्ञानामिति ननुप्रत्यक्षादीनामपरोक्षज्ञानसाधनत्वं

वि-२ प्रसिद्धमिति निन्याःसमन्वयादादीनामिति ननु शाद्बएवक
१२ रणामिति तावत्सर्वज्ञानवद्धत्तत्फलं त्वप्रसंगादित्याह धा
हृवेति ननु विधीयमानप्रत्यक्ष[illegible]मनुभवं फलविष्यति न
केवलमित्याशंक्य [illegible] ज्ञानमिति किंनतत्ता
नं विधीयमानत्वा[illegible] भिकत्वात्तन्नसंतु नो
वा न ताव[illegible] कें फलावश्यम्भतं व=
परत्वैवैवस्तुपस्यदृष्टि[illegible]ः ननु प्रत्यक्षमज्ञा
नेनावगते व[illegible] ज्ञानं नो विधीयत
नानन्तसंस्कारप्रचया[illegible] निशंकनेषपु
नस्तदेव ज्ञानमिति [illegible]मुपासनत[illegible]सामर्थ्यादिद
मवगतं किं वा त्मन्येवात्मानं पश्येदिति दर्शनविधाः
नसामर्थ्यादिति ननावद्रुपास्ते विधि श्रूयते ऽत्मेत्ये
वोपासीत [illegible] ज्ञानमेव लोकमुपासीत [illegible]मेव धीरो वि

११५१

दे: =

ज्ञायेत्याये स्वभावसिद्धप्रत्ययोपादानेनालौकिकात्म

विषयप्रतिपादनपरत्वादेवकारविशेषणाश्रवणात्तु

वाक्यस्यविशेषणपरत्वादुभयप्रतिपादनेवाक्यभेदः

त्रिविधिध्यासितव्यइतिचात्मप्रति [illegible] परेवाक्येवाक्य

भेदाभावायस्तुतिपर [illegible] रिति विसामर्थ्यादि

ति नेत्याहतत्कार्ष्ये [illegible] चैव [illegible] त्वात्तयोरिति

६ नत्वज्ञानस्यसर्व [illegible] ज्ञानविधा

नेनसंतानविधिर्लि [illegible] ज्ञानापिज्ञानेनैवेति

प्रत्यापिकर्षविधि [illegible] नित्यतान [illegible] नकल्प्येनाविधिः प्रा

सक्तोविधेः तत्पर [illegible] हिविधायक [illegible] कत्वादुपासनस्यनश

द्धतानाविशेषदह्यत्याहतौव्यर्थौ [illegible] स्विव्यभ्यासस्याप्रमा

णान्तर्द्धिषयस्यासंप्रयुक्तत्वाद्धूनवत्त्वापरोक्षमभ्यासा

त्किंनामिथ्यापरोक्षमित्यर्थः ननुतनस्कंपरत्वनो

वि॰ २ सिद्धफलं ध्यायमानइत्ति ध्यानमपरोक्षफलं स्वयत्नं
२३ मन्यमेकाग्रचित्तस्य समवधानत्ततोदैकाग्र्यमानिमित्तंभ
वति नैदकाग्र्यचैतन्त्वानु[illegible]थिमा शब्दस्यैवोपनिषत्न ८=
मितितनुत्रिप्रत्यय[illegible]वोदज्ञानकृत्यादेव
ति ध्यायमानोज्ञान[illegible]नीतिवाकस्यान्नवा
चित्तस्यैकाग्र्यप्रस्य[illegible]जातिर्निमित्तत्वाहृत्स्य निमि
९= नैवोपकारसिद्धावद[illegible]स्यापरोक्षका
मस्योपासनार्या स्वयं[illegible]वाच्चनिदिध्या
सनाविधानुस्यान्तर्गतनदनदाग[illegible]श्रवणशतेस्स
ना मध्यर्तिवादस्वा हाकस्य विधिर्न श्रवणस्यापर्वः
नन्वैकाग्र्यद्वारेणापरोक्षनिमित्तत्वान्तहस्यद्वारेणा
पिप्रवर्तितामितिचोदयातिनन्वोकिमनुश्रवणेनेति
मारिगुक्तः स्पष्टत्यैतीज्ञानद्वयाभावादेकस्यज्ञानस्यो
हारः ग्रंथ्यः

न

भयार्थत्तायोगमनुप्रसक्तानेवविधेयमितिभावः यत्तु
नचैतिस्पष्टार्थः नस्यापिवस्तुद्दष्टयंनित्यत्वमपर्व
सापेक्षशब्दव्यापारानिरपेक्षश्च [illegible] युक्तमत्रोति मनु
समिधोयजतितनूनपातंयजतिइडोयजतिवर्हिर्यजतिस्वा
हाकारंयजतीतिपंचवा [illegible] निपंच [illegible] विधायतेषां
क्रममपिविदधति [illegible] मितियुक्तमनुव
दतियदपीदमुक्तमि [illegible] प्यालकमत्व
यर्थापत्तिगम्यानशब्दवृ [illegible] इतिपत्तावदत्रापेक्ष
मिति येतावदित्यर्थः [illegible] क्रमस्यविधानमित्य
आहरः किंपदार्थेभ्योर्थ [illegible] स्यविस्पष्टक्रमस्यवाक्यैः प्र
तिपादनमुच्यते किंवाक्षद [illegible] स्यैवक्रमस्यैप्रति
६१ पादनमितिनत्रावयुत्तरःकल्पइत्याह नापिनेक्रमश
पु.५ ब्दाभिधेयाइति ननुविहितमंगभवत्यंगंचप्रयुक्तेप्रयोग

वि॰२ विधिरतः प्रयोगवचनप्रयोज्यत्वात्क्रमस्यापि विधे
२४ यत्त्वेवाकोऽप्य एवापदार्थस्यापि क्रमस्य विधिरेव
व्यवस्थितिनेत्याह प्रयोगवच[illegible]यमिति विहितस्य प्रयो
ज्यत्वात्पदार्थानामेव वि[illegible]ादित्यर्थः अन्यथा
विहिते प्रयोगविधि[illegible]व विधिकल्पनेति
नैरन्तर्यापत्त्यानुप[illegible]ः तस्मात्पदार्थान्प्र
युंजानः क्रममपिप्र[illegible]नेक्रमस्यानु
कामिति अपरस्त्वा[illegible]दत्वे कोकाम
त्पदार्थेदर्शनादनेकपदार्थानां[illegible]पदार्थयौगपद्या
क्रमायोगादयौगपद्ये चोभयाप्रयुक्तधर्मायोगादिति
तत्राह नचक्रमोनामेति नक्वचयोगवदुभयाप्रय
त्वेपदार्थयौगपद्यमित्युक्तानत्राह क्रमोनामवस्तु
भूतस्स्ति क्रमत्वादेवनयौगपद्यापत्तेरितिभावः ननु

शकालवस्तूपाधिपरामर्शमंतरेणाक्रमोनदृश्यतइ
तितत्राह तएवेति तन्वक्तृश्रेयपदार्थानामनिष्पन्न
स्वभावत्वात् देशकालवस्तुक्रमश्चतितत्राहस्वरूपेणवि
ज्ञानमेवेतिपाठक्रमएवस्मर्यम[illegible]क्ष्येयपदार्थेषु
पलभ्यतइत्यर्थः सर्वप[illegible]सं[illegible]ती[illegible]क्रमस्यावि
घायकंवक्तावानत्र[illegible]ता[illegible]नुकिंत्वक्ष्ये
यंविशेषणतत्पाश[illegible]रूपेयीयतेनतुखेव
त्वात्केननाहिप्रमी[illegible]षय[illegible]रद्य[illegible]कपदार्थप्रयोगा॥
नुपपत्तेरित्याह तद्वैकाल्यनदाह[illegible]रेति संनिहितत्वेन्य
र्थक्रमाभावेपाठक्रमइत्यस्यावि[illegible] तस्मात्सर्वत्रप्रमा
णाद्वयेनैकमेयद्वयासिद्धिरितिप्रकरणार्थेनैनवे
लक्षानद्वयमित्यारभ्यवेदागमयन्तीतिपर्यंतःस्पष्टा॥
र्थः प्रतिवस्तुसंप्रयोगानिरपेक्षमेयप्रमाणांचवक्तुं

वि०२ तथाप्यान्तिर्यंप्रमाणानांशब्दः किंनुयत्प्रमाणान्तरपर्यन्तत्वसंप्र
२५ येवप्रमाणानामित्याह युक्तांनघटवबोधयतीति नन्व
भिधानिकमानन्तरानवद्गातोद[illegible]येपरमेवमाभून्किंनु
विधिविषयतयाविधा[illegible]जत्याविधिप्रमिति
विषयत्वेविधिविशेष[illegible]दिति कथंतर्हि
प्रत्यात्मासिद्धिरिति[illegible]विहितेत्यादिति
ननुकस्यानुपपत्त्या[illegible]दाहसविषय
त्वादित्यवगमविप्र[illegible]रघ[illegible]न्यर्थः परिह
न्येवमप्यविवादितो[illegible]विषयेप्रथमप्र
तिपत्तिरप्रमाणानांतस्मिन्नेवविहितोयेत्तानंप्रमाणमि
तिस्मृतिष्वनप्रमाणांस्मृत्यर्थीपत्तिष्वप्रमाणानामिर
दिविरुद्धमित्यर्थः किंवावगमविधानाद्रूपपत्तिमा
वगम्यस्यवक्तृत्वंगमत्तीत्याह नचानियोगगन्तृत्ति

ननुज्ञानस्यस्वतःप्रामाण्यात्तस्याभूतार्थत्वे नैवयुक्तान्यस्यारोपितज्ञान
स्यविधेयोप्रयोजनाभावादितितन्नात्र सर्वंन्निति परिकल्पितत्वविषयाइ
त्याभिधानिकप्रत्ययस्याविधिसंस गीत्मागं पिस्वतःप्रामाण्यंकिंनस्या
दितिभावः ननुविधेयज्ञानस्यापितत्वविष[illegible]जमितिरेव हृष्टंफलंतत्प
रित्यज्यारोपितविषयत्वेऽ[illegible]ज्ञाताऽतेनैदेवानुक्त
मिति सकलप्रमाणादिते[illegible]न्द्विप्रकल्पनमेवयुक्त
मित्यर्थः तस्मात्कार्यनि[illegible]सिद्धंनैकदेशीय
ग्र्या-
हृयमुपसंहरति ननुवे[illegible]षयत्वाभावेध्ययनवि
ध्युपात्तानामानर्थक्य[illegible]इत्येका[illegible]वस्तत्ययमात्मावृत्ते
त्यादिना नत्रात्मनो वेद[illegible]नैवहि[illegible]मस्तगुणाविशिष्टस्यो
पासनोत्पत्तिविधौप्रामाद्दीतिकात्[illegible]पसंहरेतावितियोग
विधौमोक्षकामानियोज्यसंबंधितयाचाधिकारविधौसांगक
र्मतायाधिकारितोनुष्ठापकतयाचप्रयोगविधौवदांतानः पर्यवस्यं

वि॰ २ तित्वस्य संबंधितत्त्वपितामिति अथ वा किं शब्दानां कार्यान्वितस्वार्थाव
२६ बोधसामर्थ्यमतस्निहेर्वेदः कार्यपरतयाऽतात्त्विकल्पित इत्युच्यते किं कल्पः=
वा सत्यकामा घर्मिषु जे वचनमा [illegible] र्थ्येति न तावत्प्रथमः प्रत्य दि=
क्षमन्वयस्तद्वेतस्यापि [illegible] त्वात् अमिपुरुषवच
नसामर्थ्यविरुक्तवाहम [illegible] द्विवेदार्थ्यति ननु
धर्मस्यैवोपक्रान्तत्वेऽपि [illegible] स्यप्रमाणितकल्पितामिति
नेत्याह विचारितत्त्वा [illegible] वेदार्थोपायो
विचारः प्रवृत्त इति सूत्रभा [illegible] नसामर्थ्यादित्या
ह यावता कार्यतिरुपेवोक्ते अथ वा पर [illegible] अथ वा तो धर्मजिज्ञा
साधर्ममीमांसाशास्त्रविषयतत्त्वविमार्श [illegible] यनेवेति विचारो ना
रंभणीयमिति पूर्वपक्षः विचार्यमाणार्थनिर्णयप्रयत्नादीना
मप्रधनत्वात् आम्नायस्यचाध्ययनविधिताऽहृष्टार्थतया वि
नियोगात् तदर्थमध्ययनविधिरहृष्टार्थोऽहृष्टार्थेवेति विचार्य

ते दृष्टसाधनत्वेविधेरयोगाददृष्टनियमार्थविधिरदृष्टार्थइति
प्राप्तं ननुस्वाध्यायोऽध्ययनक्रियाकर्मतयाचगम्यमानः सं
स्कार्यएवाध्यायोवेतिदृष्टसंभवेकथमदृष्टार्थतासंभवेत् न सं॰
स्कृतस्यक्रत्वंतरेविनियोजकप्रमाण[illegible]त्वात् स्वाप्तस्यव
निष्फलत्वात् नन्वथाभाद[illegible]वो[illegible]धेदृष्टफलेनाह
ष्टंकल्पयितुंशक्यते नदृ[illegible]प्रवृत्तेविधिवैय
र्थ्यप्रसंगात् ननुकर्म्म[illegible]धनस्यकथंस्वर्ग
ग्राहदृष्टफलत्वंकल्प्येतनन्य[illegible]फल्यात्सकन्यायेन
स्वाध्यायेनाधीयीतेति[illegible]इत्यत्र ननुनश्रूयतेफल
मध्ययनस्यार्थवादो[illegible]त्वेवश्रूयतफलस्य घृतकल्पा
देरध्ययनत्वसामान्येनप्रथमान्यर्थत्वेप्याप्तेदिप्रयराज्ञिसत्र
६८ न्यायेघृतकुल्यादिकामः स्वाध्यायेनाधीयीतेतिफलवि
परिणामात् संस्कारकर्मत्वाभावाच्चनफलश्रुतेरर्थवादता

वि०२ नन्वदृष्टार्थत्वेपिस्वाभाविकस्यार्थाववोधसामर्थ्यस्यकारणानिः।ना।
८७ विषानिर्द्धरणादिकार्यान्तरेविनियुक्तानांमंत्राणांसामर्थ्यविकल्पप्रतिवं
दर्श॰ धनात् तस्मादाम्नायस्यार्थविव[illegible]धमात्रप्रत्यक्षावधविषयत्वा
त्प्रमाणानुग्राहकत्वाद्वि[illegible]धा[illegible]तोधर्मविचारेनाभ्युद्य
रशि इत्तिप्राप्ते ब्रूमारंभनायप[illegible]तः तस्यस्वाध्यायाध्य
यनविधिप्रमितकर्त्तव्य[illegible]वमुक्तं नन्नाम्नायस्या
संवनत्वात् नन्वदृष्टार्थे[illegible]स्यकर्मकारकप्र
धानत्वान्नस्वतंत्राहृष्टार्थ[illegible]कारकेनकिंचि
त्प्रयोजनमस्तित्युक्तं नतुभयस्यापु[illegible]मध्ययनेनदृष्ट
फलेसाध्यतेसांगाध्ययनविधिसाम[illegible]संस्क्रियतेवत्वाध्या
यइति ननुसंस्कृतस्यविनियोगाभावउक्तः न क्रतुविध्युपादा
नप्रमाणादेवविनियोगसिद्धेः क्रतुविधिर्हिस्वविषयाववोध
मोकांक्षमाणस्तस्यजनकतया संस्कृतंस्वाध्यायमुपादत्ते न

नुपादानप्रसारणां ज्ञानस्य जनकतया स्वाध्यायमात्रमादृतेन
संस्कारमिति तन्त्यमध्ययनविधिसामर्थ्यादिवसंस्कृतस्वाध्या
यजन्यविशिष्टज्ञानकैवानुपपत्तौ यागेष्वपूर्वजनकत्वं निक
ल्पयते अतः स्वाध्यायविधिसामर्थ्यात् [illegible] ग्रहणाः फलविधिः
स्वविषयज्ञानजनकतया [illegible] स्व [illegible] तः समुपादत्ते ननु स्व
तंत्रादृष्टं कल्पनामिन्तु [illegible] स्व [illegible] ज्ञानजनकत्वं ज्ञाना
दिसमवाय्यदृष्टसंपत्ते [illegible] कारकवैपरीत्यमाद
यस्वतंत्रादृष्टकल्पन [illegible] ज्ञानवदनंगस्याप्यध्य
यनस्य [illegible] पकारित्वं लौकिक [illegible] स्य पु [illegible] नव्यप्रत्ययेन प्रकृत्यर्थो
परत्वमपूर्वमेव स्वतंत्रमनुमानं [illegible] स्तन्त्रादृष्टवामि धातोपि मि
ष्टपदेणान्नप्रकृत्यर्थोपरत्वादृष्टवामि धातादृष्टमेकपदोपात्त
कर्मकारकगत्वादृष्टवामि धातं भावार्थजन्यमपूर्वं न दृव्यादिज
न्यमित्यतावता [illegible] समवायपत्तयत्नक्तापि संभवति [illegible] र्थज्ञान

वि० २
१८

चस्वाध्यायस्यार्थविवक्षाभावेध्ययनविधिवाक्यस्याप्यर्थ
विवक्षाभावान्नस्वदृष्टार्थत्तयाऽध्ययनविधानमेवनस्यात्त्
नस्मात्सांगाध्ययनविधिप्रयु[illegible]यमस्यस्वसमवापित्तयादृष्ट
हृतयार्थचिवोधकत्वेप्रवृत्या[illegible]त्समपेक्षत्वात्स्वाध्याय सा
स्यस्वभावतिसिद्धार्थ[illegible]तत्वाऽभावाद्विवक्षिता॥
र्थमाम्नायमवलंब्यधर्म[illegible]श्रुति नदेवमर्थविवक्षा
धर्मविचारावसरप्रद[illegible]वैदार्थविचार
सिद्धिरितिशवरस्वमारयो[illegible]नम[illegible]नवेदार्थमात्रावि
षयइत्युपपादयत्तित्तस्याविशास्त्रा[illegible] ननुवेदस्वाकाति
विचारयोदित्यादिभाष्यलिंगाद्धेदार्थ मीमांसाविचारारंभोऽवगा॥
म्यतइतिशंकनैकथ्यमिति सामान्यप्रसिद्धिविशेषविश्रांत
त्याभाष्यकारेणाधर्मप्रदर्शितत्वात्सएवविचार्यत्तइत्याह
धर्मोनामकश्चित्साधयितुरिति एवंविषयविश्रांतिपात्री॥

दर्शयित्वा धर्मविषय एवसर्वपदप्रांगिंदर्शयतीत्याह तत्राग्नि
होत्रादिलक्षणएवेति नकारः पूर्वापरयोः संबध्यते एवमा
शंकितनूत्यतेः प्राक्तनोपि ग्रंथः स्पष्टार्थः एवमाशंकितेशास्त्रा
रंभेसिद्धांतलक्षणमप्रतिपाद्यार्थक [illegible] नायपति धर्मोप
वेदवाक्यानीति तस्या [illegible] तः [illegible] तस्यैवाविचाराव
सरश्नोतितदर्थविकल्पा [illegible] विचारावसरध
र्मविचारान्तरत्राप्यनि [illegible] र्येतिवेदमधीत्यानं
तरमिति ततःकिमा [illegible] एवास्थितशति किंत
त्रविवाहितंगम्यतइतिनदी [illegible] त्येपु [illegible] नितिरिक्तशति प्रथम
र्वःवेदस्यार्थविकल्पाभदर्शने [illegible] विचारः कर्तव्य इतिवक्त न
व्येधर्मग्रहणंकुर्वन्नाप्तनस्तदवेदार्थविचारप्रतिज्ञा किंत्वेकदेशविचा
रोयमितिमन्यतेतत्र नकारइतिगम्यतेतनतव्याख्यानःशब्दाभ्यांस्वाध्यायस्य
सर्वनिर्वृत्तत्वयाविचारहेतुत्वमुक्तमिति स्वाध्यायोहितथार्थविचारहेतुः

वि॰ २
२६

भवन्तीन धर्मविचारहेतुः अतोऽध्यात्मनः शब्दविरोधान्न धर्मविचारः
प्रतिज्ञातुं शक्यत इति चोदयति तत्किं यं यत्तावदिदमितिसामान्य
विशेषाभ्यां विचार्यमाणमप्रधान [illegible] धर्मपि पदमग्रहणसामर्थ्या धर्म
त्तस्यैवविप्रतिपत्त्याऽवुरुणार्थो [illegible] तीनामनवगम्य जिज्ञा
स्त्वित्वायोगात् धर्म [illegible] ह उच्यते धर्मोनामेत्या
दिना तत्र धर्मजिज्ञासा [illegible] वेदार्थेत्तदभावावि
वक्षति लोकप्रवादादिति [illegible] र्थस्यपूर्वानिर्वृत्तत्व(?)
याहेतुत्वमर्थविवक्षा या [illegible] न्युक्तं सत्यं अ
ग्निहोत्रादेरपि धर्मत्वं कथं त्वाहेवगत्या [illegible] वादुपयोगइत्याल
ग्निहोत्रादिरपि वेदार्थइति यतइति विप्रतिपन्नत्वं कथत्वादित्य
र्थः तेनाविवादितो सोस्वाध्यायस्तत्र तदर्शनीयामन्यर्थः त
दुपरुर्थार्थत्वा त्वेन धर्मविचारोऽध्ययनेनैवतत्सिद्धेः किं धर्म
विचारस्योत्रितेनेत्याह तथाध्ययनमात्रादिति अत्रोत्तात्(?) नात्मनः

शब्दविरोध इत्याह अतोधपवलानंतरमिति किंचधर्मशब्द
स्यप्रधानत्वादस्यातः शब्दविरोधेपिधर्मविचार एवयुक्त इत्याह
इतिवदितुंधर्मग्रहणांयुक्तमिति पुरुषो [illegible] हि धर्ममेवजिज्ञासते
नवेदार्थंतस्यापिधर्मत्वप्रयुक्तत्वाद्[illegible]स्येत्याह पतोन
वेदार्थइति सामान्यग्रहण[illegible]ह [illegible]तिपुरुषा [illegible]सा
धनत्वे धर्मशब्दग्रहणोधर्मो[illegible]नवे[illegible]नतुयुक्तं द्वितीयम
पिस्तबलस्यैवेत्याह यनुपू[illegible]तरापरस्तत्रमर्थोनम
मारा प्रतिशेषितिप्रामाण्या[illegible]चो[illegible]प्रतिज्ञापर्याचमल त
रात्वमितिवार्तिककारीयाः [illegible]वगन्या[illegible]यंविवक्षितमिति
वेदग्रहणे प्रामस्त्वेवेदोधर्मोक इति वि[illegible]दितिचोदनाग्रहणादि
तिगम्यत इत्याह नभूतमिति ननुचोदनाग्रहणात्सर्ववेदस्य
धर्मप्रामाण्यपरिहारात्पत्नभवतिकिंत्वत्पदेवप्रयोजनमित्या
हननुचोदनाग्रहणस्येति अयमर्थः लिङादिशब्दव्यापारः पुरुष

५
१·५

वि०२
२०
प्रवृत्तिलक्षणार्थभावनालक्षणाभाव्यनिष्ठःस्वज्ञानकरणा१
कःस्तुतिनिंदार्थवादादिज्ञानेतिकर्तव्यताकोलिंङादिश
ब्देनाख्यातत्वसामान्याद्दर्थ[illegible]मिधायिनापिलिङ्
शेषेणाभिधीयमानः शब्द[illegible]प्यते शब्दस्वव्या
दर्शितांशत्रयविशि[illegible]णावा सर्वत्राख्ि
रणामितिकर्तव्य[illegible]ति[illegible]विशेषोवभावना
प्रतिकरणांभवतित[illegible]लिंङादियावु
जन्यंप्रवर्तकज्ञान[illegible]तिंपुरुषप्रवृत्ति
निवृत्तिहेतुरितिभाव्या[illegible]नांप्रतिकरणामि
त्युच्यते साचशब्दभावनापुरुषप्रवृत्तंतंत्पादयंतीतस्याःपुरु
षार्थविषयत्वमंतरेणानोत्पादयितुंक्षमत्वेनपुरुषार्थेपुरुषस्या
प्रवृत्तेस्तत्रश्चचोदनाप्रयुक्तपुरुषप्रवृत्तेःसामानपदोपात्तमपुरु
षार्थधात्वर्थभाव्यंविहायपुरुषविशेषणामपिस्वर्गादिकंभाव्य

त्वेनोपादाय प्रात्वर्थकरणिकाप्रयाजादीतिकर्तव्यतास्वर्गा
दिप्राव्यानिष्ठापकृ पमहाग्निरर्थभावनासंपद्यतेतदेवंविधार्थ
भावनातिष्यतयेशाब्दभावनायाःप्रवर्तकत्वद्योतनापच्चोद
नायत्नमिति नैनन्मानम ध्य [illegible] निनित्यादिपरिहता
तस्यायमर्थः स्वाध्यायो [illegible] इ उ प्रत्ययव्यापारःश
ब्दभावना अध्ययनेउक [illegible] नवेवना भाव्यतिष्ठ
स्वविषयप्रवृत्तिज्ञानक [illegible] लार्थवादादिविज्ञाने
तिकर्तव्यता काभवा [illegible] चा [illegible] तिलक्षणाम र्थभाव
नामध्ययनकारणिकास्वा [illegible] वगत्या [illegible] नष्टं प्राङ्मुखत्वादी
तिकर्तताकामत्यादयन्ति साचताव्य इतिविधायस्यफलवद्विज्ञानजनन
निमित्त त्वमंतरेणार्थभावनामुत्पादयितुमसमर्थो स्वाध्यायतालिं
घे= ङादिशब्दाभिज्ञेयकतभावनानां स्वर्गादिविषयत्वंपरंपरयाकल्पय
तीत्यध्ययनविधिसामर्थ्यादेववेदस्याविशि ष्टफलविषयभावना

वि॰ २ तांशलिपादकत्वं सिद्धं अतो वेदग्रहणे नैव भावनाधात्वर्थवि
२१ षयस्वर्गाद्यालंभनत्वं सिद्धं प्रतीमि अपि च चोदनाग्रहणे वेदं
नानामर्थान्तरपरत्वशंकास्यात [illegible] विधिस्तु यवेदग्रहणमेवकर्त्त
मित्यात्र्य अपि च वेदग्रहणमेव [illegible] नरमाह चोदनाग्रहणा
दीति ननु वेदाध्ययन [illegible] नियमाय चोदनालक्षण
इति ब्रुवन् वैदिकचोदनाम [illegible] प्रयोगाभावात् अतएव
सूत्रे राणकेनापि सर्वचोदना [illegible] प्रकारेणावैदिकचो तं॰ २
दनानियममाहात्र्य वेदा [illegible] वा [illegible] तात्स्त्वेषामवेद
ग्रहणं विनाप्यन्यत्कुर्वन्नत्र्य बुद्धिपूर्वकमा [illegible] त्नि परिहरन्ति सो
पमाभावात् इति अतो वेदोनानां धर्मपरत्वपर्युदासाय चोद
रामि नाग्रहणं त्वाहतस्तु चोदनाग्रहणादिति तस्मात्सूत्रभाष्यवार्त्ति
ककाराभिप्रायेणाव्रहपरत्वमेवत्त धर्मपरत्वमित्याह
तदेवं तत्त्वकार इति ननु नैषामेव वक्तव्यस्य वेदस्य धर्मे विनियो

अवंकवचनमसमीत्याह ननुहृदयोहितस्यार्थेइति सत्यंधर्मबो
धनास्तत्रप्रक्रमसामर्थ्यादुत्तरंसामान्यवचनंप्रकृतविशेषउप
संहृपितइत्याह सत्यंनतत्रक्रमवला[illegible]दिति सामान्येनपरिह
समभिधायप्रत्येकमा[illegible]पिच[illegible]स्त्वाम्नापशब्देनस
कलवेदस्यधर्मावबोधेवि[illegible]तिरिच्यतिकथमिति
नविविनियोगकात्स्न्र्यप[illegible]ध्येयस्यार्थसद्भावपरंप
व्यात्तत्पंप्रत्यहामित्युक्ते[illegible]तत्पविनियोगः किंतत
वस्यप्रत्युतानयमात्रंवेदा[illegible]नेचा[illegible]रित्यति वेदाध्ययना
नंतरमित्यादिना मर्दर्श[illegible]वेदस्यकर्मविवोधे
नासंबंधनिराकृत्यसंबंधः[illegible]इति नात्यायोगव्यवछे
५५ दइतिवेदस्यार्थेनसंबंधोनानीतितिनामिधीयतइत्यर्थः न
पु.५ नुकर्मशब्दःप्रमेयमात्रपरनयाधर्मप्रमाणयोरविशिष्टः किंनस्या
दितिनेत्याह कर्मशब्देनचेति क्रियायोविषयमात्रेवप्रसिद्ध

वि०२
२२

स्यशानुसकत्न: क्रियापरत्वमिति प्रकरणादित्याह पत्तल
दववोधेति तस्मादित्युपसंहारः यत्नुतरित्युक्तानुवादः प्र
नमकुशरेनाभिधेयाभावःप्र [illegible] वोवाभिधीयतेतनाव
दर्भिशुणाभावप्रयोजन [illegible] र्यभिवकत्याशिना
पुरुषिनिः प्रयोजनत्व [illegible] भवत्भोदीदिति
ननुतेषामपिप्रयो [illegible] संसर्गेषिवप्रयोजनं
कल्पनामिति नेत्याह [illegible] नन्वधत्ता तस्मि
यंधारयन्ननुद्वेडुपरिशि [illegible] नचा [illegible] रणास्य सर्वलोक
वाकयस्यविधानकल्पप्रयोजनकल्प [illegible] कल्पनामिति नेत्या
हकल्पयितुं चाशक्यत्वादिति वेदाभिवाक्यान्यपि तर्हि प्रयो
जनशून्यतयाक्रियापर्याणीति नेत्याह यानीति उत्तरपार्श्वाशे
षाशिवमिति अतः सर्वत्रक्रियाप्रकरणापठितवाक्यविषय
मित्याह अतः स्वयमपुरुषार्थत्वादिति क्रियाप्रकरणापठि

नामे

र्विश्वप्रयोजनस्यत्यानांस्तावः कात्वेन क्रियात्वयोर्दर्शितोनवेदां
तानामित्यत्रालिङ्गमाहतत्याञ्चनहिधात्येवेति नवेदांतवाक्यं
किंचिदपूर्वं वाधिकरणे क्रियाशेषत्वेनोदाहृतमस्तीत्यर्थः
यदपिकेचिदितिप्राभाकरा [illegible] नसंभवकारंस्पृशति
अयमाशयः अध्ययनवि [illegible] तिरिदयानिसर्वस्वा
ध्यायस्यफलपर्यंतता [illegible] श्रेयार्थमेवविदध्या
त्धर्मविचारमिति द [illegible] विशेषविप्रतिप
त्तिर्व्यंजिज्ञासित्वोर्वे [illegible] दार्थि [illegible] तेचा [illegible] त्वस्यावेदार्थइतितत्
द्वि= आहकिंतर्हि अधीतवेदस्यै [illegible] कामम् उद्दिश्ययागोविधी
यतेयागविधानंवोद्दिश्ययम्के [illegible] किंवोभयमिति नतावत्
ऋयजमाना एवर्त्विज इतियजमाना [illegible] यज्ञ [illegible] त्विग्भावोविधीयते
६४ किंचर्त्विज उद्दिश्ययजमानत्वेभावोविधीयते इत्यादिवचनव्यक्तिसं
पु० ५ भवायाविचारइति अथवाजोधर्मजिज्ञासावेदार्थविचारोविषयः॥

वि०२ सकर्मिकाणामवेति विषय[illegible] वेति तावत्स्वाभ्यासं स्वं वदन् समानान्याभावा
१२ यः नन्वाम्नायवलं वेनोपि विचार[illegible]त [illegible]विधि[illegible]बोधकत
यान्नाय[illegible] स्वार्थाविवक्षाभावा[illegible] [illegible]ध्ययनतानवधान
[illegible]प्रयुक्तोऽनुष्ठान[illegible] [illegible]नाध्यापयेदित्यध्ययनादि
[illegible] [illegible] [illegible]रिष्यादिवाक्यवदनुष्ठा
र्थाविवक्षामुपिनीतिके[illegible] [illegible]पायावधिवाक्येनैव
प्रत्यये नास्ववस्यप्रतिपाद[illegible] [illegible]ध्ययस्याधिगता गत्र
विधिनाध्ययन प्रयोजक[illegible] [illegible]:प्रत्यक्षावगताम
पूर्वांगत्ता मनयाहृत्यैवाध्य[illegible]न्वा[illegible] [illegible]त्वेनिश्चितानतु स्वाप
वाणत्वादविवक्षितार्थत्वाद्विचारो[illegible] [illegible] तत्रारंभणीयो वि
चारः स्वाध्यायस्य विवक्षितार्थत्वात् [illegible] अन्वध्यापनादिविधिशेषः
स्वाध्याय इत्युक्तेन प्रयुक्तिसांग्रहण्यगत्वादुपपन्ने इन्दहयाधान[illegible]
[illegible] प्रयुक्तिस्याग्राह्यतंदं गंभवति ननु लिंगं से व्याप्रयोज्जा

द्याक्रमविधिप्रयुक्तानुष्ठानात्तदंगतामभजते न प्रकरणा
हिविनियोगप्रमाणान्तरसापेक्ष्यादिकाभावः तदंगत्वाच्चिन्नवृ
त्तानुष्ठेयता नन्वेवं विनियोग[illegible]सापेक्षि नचप्रयुक्ति
मात्रादंगतेति विशेषः मन्त्रप्रयुक्त[illegible]र्थः स्वाध्यायश्रुति
पठत्वस्वाध्यायनस्वर्गतेतित[illegible]स्य साकांक्षत्वादसंदेहप्रत
स्यहृष्टफलकल्पनानुपपत्तेः [illegible]ध्यायजन्यप्रयोजनबोध
जानंफलत्वेनकल्प्यते [illegible]स्तु किन्तु दृष्टसामर्थ्य
जन्यंफलविज्ञानं स[illegible]न्नचा[illegible]स्यैव विज्ञानस्यानुष्ठा
नांगतयाऽस्वैषिकारः [illegible]तात्पर्यविज्ञानस्यनेयो
गिकफलत्वाधीनमिति कल्प्य[illegible]तात्पर्यनिमित्तविवक्षा
३४ ऽभावादेवं विवक्षितत्वाच्छास्त्रमारम्भणीयमिति नन्ववेदार्थ
धृ०५ विचारारंभेपि न वेदान्तानां गतार्थत्वमितिनिपरिहरति नन्वापि
निखिलवेदार्थेति वेदार्थोपाधिविचारोपिधर्मग्रहणसामर्थ्या

वि॰२ तदेकदेशोविचारितइतिभावः ननुकृत्स्नस्याध्ययनविधिप्र
२४ युक्तोविचारःकथमेकदेशविषयःस्यादितिबोध्यमितिक
थ्यमिति परिहरति तथ्यासः ... नि प्रतिवाक्याध्ययनं
किंचारंविधिविषयस्य ... देकदेशविचारेपिन
विधिप्रयोज्यत्वविरो ... रूपं ... यादितिविधि
प्रयुक्तत्वमेकदेशस्यापि ... किंतोकिंध्ययनेनप्र
दितमर्थः अन्यस्याविचा ... स्यविचारोविचारा
र्थंधर्मग्रहणंनस्यादितिचा ... वेति धर्मग्रहणस
न्नवेदार्थैकदेशविचारवचनु ... केनुवेदार्थस्य
तदार्थत्वासिद्धेःप्रयोजनमिति शंका ... न्यतेपापिशास्त्रकार
णामिति परिहरतिएवंतर्हीति धर्मग्रहणस्यप्रयो
गनिमित्तंवक्तव्यंमन्तावदुपस्थितत्वेवेदनात्स्वापिसप्रयोगविषयेति
पत्तेः अध्ययनप्रयुक्तिरेकत्वसिद्धिप्रयोजनःसाधनानामियार्थोधर्म

न

शब्दः न च प्रभूतत्वाद्वेदा[illegible]र्थस्यापि धर्मशब्दः [illegible]प्रवर्तनमिति

एवं तर्हि स्वाध्यायपाठादेव ब्रह्मज्ञानः प्रमीयमाणस्य धर्मस्या

भिधेयत्वाभावात् श्रेयोरूपत्वात् [illegible]र्थादिपर्युदस्तनाम् धर्मः

[illegible]त्येवं कृत्वा विचारो युक्तः [illegible] धर्मब्रह्म सं

ग्रहज्ञापनाय वेदार्थजि[illegible]ज्ञासा भावः नन्वनु

ष्ठेय श्रेयःसाधनवदननु[illegible]ब्रह्मस्य पदान्वयमा

त्रादेव विचारात्प्रतीयमानी[illegible]तेन यागादव्ययमपि

धर्मविषयं वेदार्थ[illegible]त्वा[illegible]त्तिरमपीति लत ए

हि लक्षणस्यान्यत्र प्रसंग[illegible]विधि[illegible]धर्म एव चैतन्य

वदना[illegible]प्रसक्त न यागविधान[illegible]दार्थः प्रत्तेलक्षणाय

कृतार्थत्वाय धर्म एव लक्षणत इत्यादि धर्मस्वरूपविधानेपारि

५४ निरासपरमिति नन्वेवं वेदार्थविधानपत्तयः सन्ति कि

पु०४ मर्थवादलक्षणो वा वेदार्थः किंवा चोदनालक्षण इति न

त्रि०२ निरासाय लक्षणमुच्यत इति न्वाहितुर्थ्यो वेदार्थविप्रति
२५ पत्ताविति मंत्रादिषु कार्ये स्यात्प्रतीतेर्येन यत्नस्त्वीयते
स तस्यार्थ इति यस्मात्तन्नैवं [illegible] तिपत्तिरिति भावः मनु वि
धर्म्मग्रहणोपपत्त्यर्थं वादलक्ष [illegible] याकृत्य बोद्धव्या
त्वात्वं वेदार्थस्य कि [illegible] ग्राह्यत्वेनोत धर्म्मग्रह
णेऽसत्यां निर्वेदार्थवि [illegible] राणां प्रामाण्यमसाम्ना
वा कर्म्मविप्रतिपत्तिनि [illegible] पदप्रतिपन्न वेदा
र्थविप्रतिपत्तिनिरासस [illegible] ार्थः ॥ अथ धर्म
शब्दस्य वेदार्थप्रयोगा [illegible] मत एवार्थवेदप
नामिति चोदयति क [illegible] वक्ष्यति नास्त्यर्थ
र्मशब्दस्य वेदार्थे प्रयोग इत्युक्ते [illegible] पिलक्षणया अभिप्र
यात्त्वस्य तद्रूपत्वेन वेदार्थस्याधर्म्मस्य प्रसंगात् इदानीं स्वा
र्थमेदोपेणवा [illegible] इति: [illegible]

मात्र

गम्यति परिशिष्यते तत्र तावदुक्त्वा र्थप्रवृत्ते येरोत्याह य
तावच्चोदनालक्षणोयोऽर्थ इति चोदनालक्षणस्य धर्म
त्वेनाभिधीयमाने धर्मस्य चोदनालक्षणत्वे वेदार्थत्वे
ना वा निवृत्तिनानिरासीत्[illegible]त्वाद्धर्मशब्दयो वेद
तदर्थाभिधायित्वाभा[illegible]मात् एवं तद्गुणाभिधुके
न सर्वस्य प्रत्यक्षस्य[illegible]राग्येन कुदिति भा
वः चोदनालक्षणो[illegible]धर्म इत्ववस्तुस्वस्य निरा
करोति[illegible]ष पुनरिति[illegible]त्वचा[illegible]स्य हुघरणमाह त्र
प्यापित्वं धर्मविधि[illegible]पत्य[illegible]दनालक्षणस्य वेदा
र्थत्वे धर्मशब्दस्य वेदत्व[illegible]येनादीनामपि चोद
नालक्षणत्वाद्वेदार्थत्वं केनचिदौहार्थ्यमुपपत्तेः अचोद
४६ नालक्षणत्वे वेदार्थत्वे च ताभ्यामेव श्येनादिनिवृत्तेरर
पु.५ र्थाधर्मत्वेनार्थस्यात् लक्षणावाक्ये[illegible]वादमात्रानुपपत्तेः॥

वि०२ प्रमाणप्रतिज्ञायामप्यशक्यैवार्थः स्यात् धर्मं किंवा स्यत्तेऽस्य
२६ नादेः प्रतिषेधचोदनाविषयस्यानर्थत्वेनाधर्मसिद्धिः प्रयो व
जनमिति तथा चोदनाशब्दोऽभिक्रान्ते वेदलक्षणाय परीक्ष
व्यः कथं चोदनाग्रति [illegible] गात्तिवानवानाति
चेच्चोदनालक्षणो [illegible] हस्यलक्षणायो रैकमे
व स्यात् यत्तिवेत् [illegible] निरर्थकोवाक्य
पर्यवसितः कथं चोदन [illegible] स्यार्थः स्यात्
अर्थस्य च चोदना [illegible] कथं नाहिं चोद
ना चैत्यर्थानर्थ वज्ञाग [illegible] स्यात् नस्माच्चो
दनाशब्दः क्रम्ले वेदलक्षणाय परी [illegible] लक्षणो वेदार्थः
तिवा को शब्दुद्यदूषणामभिप्रेत्याथापिकथ विदित्युक्तं
तथा सत्ति वेदस्य प्रामाण्यादर्थवनिश्चये क्रियात्वागेव
संज्ञाभे किं वेदार्थश्चोदनालक्षणः किंवार्थवादादिलक्षण

इतिविशायेनार्थवादादिलक्षणाः किंचोदनालक्षणो
वेदार्थइतिनिर्णयपरंसूत्रंस्यात् तच्चानुपपन्नंविमतिविष
यत्वादर्थवत्त्वस्येत्याह तथापिसतिचोदनालक्षणइति
तत्प्रथमसूत्रेस्वाध्याये [illegible] नायाः प्रदर्शितत्वा
दर्थवत्वनिश्चयात् तद्धि [illegible] र्थंतंयुक्तं नातिविष
तेष्वाम्नायेष्वर्थविवक्षा [illegible] ध्ययनविधिप्रयु
क्ताम्नायमात्रनि [illegible] वादादर्शितानन्त
र्ये तथैवत्वप्रमाण [illegible] त्वादितिमित्रमध्य
माणस्यत्वनिरत [illegible] अपि न तस्मादर्थ
६ वात्वानिश्चयात्सूत्रेचोदना [illegible] ति निर्वक्तुं न शक्यते
अथप्रथमसूत्रसामर्थ्यादेवप्रसक्तधर्मंगीकृत्यलक्षणवि
४८ धानमितितत्राह --- तत्रानन्तरंप्राम्नायप्रतिपादन
पु०१ नयुक्तमतइतिनकत्वस्यैवहठीकरणायपुनः --- प्रतिपाद

वि०२ तं न अर्थवत्त्वेति निश्चितेहढीकरणप्रयोजनाभावान्नि
२७ श्चिते चलत्वाग्रहृत्यभावात् ननु वेदप्रामाण्यस्यापि
वेदार्थत्वादेव प्रतिपादनं [illegible] स्यार्थवत्त्वनिश्चया
योनि न वेदप्रामाण्यस्य [illegible] त्वे सिद्धवक्तृतिप्र
माण्यप्रसंगात् [illegible] ीयाद्ध्यायमारभ
मणोवृत्तप्रमाणा [illegible] ं पाध्यायेन वेद
स्यप्रामाण्यमेवस [illegible] युज्यते वेदस्या
र्थवत्त्वनिश्चयपूर्ववि [illegible] त्ववा [illegible] णप्रतीतेर्वल
वत्त्वाद्द्वितीयस्त्वेव [illegible] वृत्तप्रमाणा
नहत्ताम्मितिचेति विकेचा [illegible] मिमंत्रार्थवाद
योर्धर्मे प्रामाण्यनिराकरणादर्थवादाधिकरणम
नपेक्षितं स्यादित्याह मंत्रार्थवादेष्वचेति स्तावकत्वे
नान्वयप्रकारः प्रतिपादनार्थमाधिकरणमिति चेन्न

तत्रैव धर्मप्रामाण्यनिराकरणात्कर्मस्याप्रतिपादकत्व
यात्तत्त्वपूर्वपदानुदयात् उपसंहरति अतः पूर्वोक्तेन
न्यायेनकार्यनिष्ठ एव वेदभागो विचार्यस्तथा प्रक्रान्तो
विचारितश्चनवस्तुनिष्ठ इति[illegible]वस्तुतत्त्वनिष्ठंवेद
भागंविचारयितुमिदमारभ[illegible] अथातो ब्रह्मजिज्ञासेति
इतिश्रीविवरणे द्वितीयवर्णक[illegible] समाप्तं शिवार्पणमस्तु
संवत् १८८६ चैत्रकृष्णतृतीयायां प्र० १७

इतिश्रीविश्वरोद्वितीयवर्गाकंसमाप्तम्

सं· १८७१